

слугами бібліотек, що передбачає прийняття державного стандарту бібліотечного обслуговування.

Однак наші російські колеги дійшли висновку, що процес скорочення невеликих, з малою потужністю, бібліотек об'єктивно зумовлений. Багато сільських книгозбірень не відповідають сучасним вимогам. Головне, щоб їхні функції передавалися більш потужним бібліотечним закладам, які були б спроможні якісно обслужити значно більшу територію і більшу кількість населення.

Зазначимо, що у цьому випадку виникає запитання: а як бути з конституційним правом на отримання інформації мешканцями сіл, де планується закрити стаціонарну бібліотеку. До речі, в Україні сьогодні – понад 28 тис. сіл і вдвічі менше сільських бібліотек. Так що проблема вже існує й у нас, і давно.

Вихід – у розвитку форм нестационарного обслуговування, до яких належать: бібліотечні пункти, бібліобуси, колективний (бригадний) абонемент, книгоношення, виїзний читальний зал, роботу якого організують за договором у визначений час в установах, навчальних закладах.

Перелічені форми не є чимось новим, існують вони у багатьох країнах світу, особливо там, де вміють рахувати гроші.

Оптимізація мережі бібліотек, разом із забезпеченням її відповідною нормативно-правовою базою та соціальними стандартами бібліотечного обслуговування, – це найважливіші проблеми у бібліотечній справі сьогодні. Але, починаючи оптимізацію, не треба забувати про походження цього терміна (лат. *ortus* – найкращий). Отже, це має бути процес вибору найкращого варіанта з можливих та приведення системи в найкращий (оптимальний) стан. Можливо, це буде поштовхом для розробки моделі бібліотечного обслуговування населення.

Наприкінці хочу зазначити, що розв'язання проблем бібліотечного обслуговування громадян країни – це справа, котра на основі теоретичних знань, досвіду, професійних вмінь і навичок здатне вирішувати будь-які завдання. В Україні є достойний корпус бібліотекарів-фахівців, патріотів, ентузіастів своєї справи. Помітні досягнення нашої галузі останнім часом, технічне і стратегічне переоснащення в нелегких фінансових умовах – їхня заслуга.

Нині, коли вся країна відзначає наше професійне свято, хотілося б побажати вам, дорогі колеги, міцного здоров'я, людського щастя і давно заслуженого добробуту. Ваша праця торкається долі практично кожного громадянина нашої Батьківщини.

Щира вам подяка і шана!

Список використаної літератури

1. Библиотечное обслуживание в муниципальных образованиях: (Опыт б-к Ставропол. края) // Справ. рук. учреждения культуры. – 2006. – № 11. – С. 11-27.
2. Муниципальная ЦБС: (Организация библиотечного обслуживания и деятельности б-к в условиях реформирования мест. самоуправления) // Справ. рук. учреждения культуры. – 2006. – № 4. – С. 7-11.
3. Бойкова О. Библиотеки и местное самоуправление: (Вопросы правового обеспечения) // Библиотечное дело. – 2005. – № 5 (29). – С. 19-23.
4. Библиотека в контексте административных реформ // Библиотека и время. XXI век: Сб. материалов. – № 47. – М., 2006.

РОЗДУМИ ПРО СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ІННОВАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ЗМІН

АВТОРИТЕТНИЙ ПОГЛЯД

ДОСЯГНЕННЯ позитивних структурних зрушень завдяки інноваціям визначено одним із пріоритетів у Державній програмі економічного та соціального розвитку України на 2007 рік. В основу державної інноваційної політики покладено всебічне використання інтелектуального, наукового, технічного потенціалу суспільства.

Бібліотечна справа, знаходячись у сфері впливу державної політики, безперечно, також потребує структурних зрушень, здатних привести до якісних позитивних змін. Світовий досвід свідчить: де бібліотечна політика перебуває під контролем уряду, там існують досягнення у галузі, створюються системні засади для сталого розвитку. При цьому під терміном “політика” ми розуміємо сукупність заходів чи план, набір політичних цілей, їхнє логічне обґрунтування.

Політика, за Вейн Парсонс, – це спроба визначити і структурувати раціональну основу для дій чи бездіяльності. Термін “політика” сьогодні вживається у

такому розумінні:

як визначення поля діяльності, як вираження загальної мети чи бажаного стану справ, як конкретні пропозиції, як рішення уряду, як формальна авторизація, як програма, як результат, як наслідок, як теорія чи модель, як процес [1].

Взявши за основу одне з цих тлумачень – що політика – це вираження загальної мети чи бажаного стану справ, визначимо, що бібліотечна політика на сучасному етапі має спрямовуватися на підтримку та впровадження комплексних інновацій – структурних, технологічних, технічних, організаційно-управлінських.

Сучасні інноваційні процеси в Україні переважно відбуваються у сфері промислового виробництва і спрямовуються на залучення інвестицій. Аналізуючи ситуацію у цій царині, варто зазначити, що інноваційна проектна діяльність тут активізувалася лише в останні роки. Створення умов для оптимального роз-

І. Шевченко

витку науково-технічного потенціалу національної економіки стає одним із головних принципів формування системи і механізму управління інноваційної політики. Найважливіше завдання – сформулювати стратегію, щоб забезпечити можливість гнучкої зміни пропорцій між темпами розвитку наукового, технічного і виробничого потенціалів [2].

Стосовно ж бібліотечної справи, то тут нам залишається терпляче очікувати, коли державна бібліотечна політика отримає спрямування на підтримку та впровадження комплексних інновацій. Можливо, передбачити певну активізацію через невизначений термін часу та сподіватися, що бажані інноваційні зміни розпочнуться і будуть відбуватися за сприятливим для бібліотек сценарієм. Але ж давайте пригадаємо, скільки часу ми перебуваємо у стані очікування позитивних змін? Яких інновацій ми прагнемо і до яких з них готові? Саме ступінь нашої готовності до конкретних системних змін і є тією визначальною точкою відліку для їхнього початку.

За останні роки ми усвідомили сутність такого явища, як публічна бібліотека. Ми тепер майже уявляємо що таке місія бібліотеки, якими мають бути (не є) відносини між бібліотеками та громадою, з одного боку, та владою – з іншого. Ми успішно декларуємо тези про “роль бібліотек у забезпеченні доступності інформації”, “значення бібліотек для розбудови демократичного громадянського суспільства”, ще пару-трійку безпрограшних фраз-кліше. У більшості наших бібліотек вже з’явилися комп’ютери, у деяких – навіть Інтернет, на професійних зібраннях ми обговорили і майже забули про медіатеки, бібліотечну рекламу, WAP-технології та багато чого іншого, так і не встигнувши все це професійно, комплексно, повноцінно впровадити і використовувати як загальну норму. Разом з тим, у нас стабільно мізерна заробітна плата; не вистачає коштів (а іноді вони взагалі відсутні) на придбання книжок, з тендерами на додачу; існує хронічна потреба в ремонтах та сучасних меблях; нових приміщень для бібліотек немає, а розпочате будівництво заморожено. Чудова картинка виходить, та ще й на тлі кадрової кризи.

То яких же змін та інновацій ми прагнемо? Вірніше, чи прагнемо ми до змін та інновацій? Що побачать владні органи, коли, відчувши потребу в інноваційному розвитку гуманітарної сфери, звернуть на нас своє доскіпливе око?

Думається, що вони повинні побачити наше бажання позитивних змін, прагнення до них і, насамперед, готовність до інноваційного розвитку. Керуючись саме цим мотивом, Міністерство культури і туризму України у 2006 році започаткувало проведення щорічного Всеукраїнського конкурсу бібліотечних ідей. Було розроблено відповідне Положення, затверджене наказом Міністерства культури і туризму України від 07.02.2007 № 3 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України 14.02.2007 за № 127/13394. Мета конкурсу – збирання ідей, виявлення новаторів, підтримка інноваційної діяльності бібліотек, спрямованої на впровадження нових і цікавих форм роботи, викорис-

тання сучасних інформаційних технологій та ресурсів, підвищення фахового рівня персоналу бібліотек, здійснення наукових досліджень, партнерських програм.

Як ініціатори цього конкурсу, ми з великим нетерпінням чекали реакції з боку бібліотек і бібліотекарів, збирали, обробляли та вивчали усі конкурсні пропозиції, у складі компетентного журі оцінювали їх, внаслідок чого змушені констатувати – несподіванок не відбулося! Поясню, що маю на увазі. По-перше, учасниками конкурсу стали ті, хто й до цього проявляв професійну активність – доповідачі на конференціях, організатори семінарів і круглих столів, розробники проектів, грантоотримувачі, автори публікацій у фахових часописах. По-друге, переважна більшість (до 60%) конкурсних пропозицій за змістом орієнтовані на звичні, традиційні, в дечому консервативні форми бібліотечної роботи – організувати лекторій, гурток, консультаційний пункт, інформаційний центр... По-третє, авторами ідей, за невеликим винятком, стали працівники публічних бібліотек.

Все ж конкурс відбувся, визначено 14 проєктів-переможців. Дякуємо усім, хто виявив небайдужість, активно працює і дійсно прагне до впровадження інновацій, навіть коли при цьому по-своєму розуміє поняття інноваційного розвитку.

Хотілося б відзначити проєкт Центральної міської бібліотеки м. Нікополя Дніпропетровської області, працівники якої представили власноруч виготовлений твір декоративно-прикладного мистецтва; надзвичайно наївний і до сліз зворушливий проєкт читача – студента з Харкова; пропозицію приватного підприємця організувати прокат книжок і тим самим сприяти залученню до читання. Всі ці проєкти різні, але об’єднують їх одне – небайдужість до долі бібліотек і читачів.

У 2007 році оголошено новий конкурс, підсумки якого буде підбито до Всеукраїнського дня бібліотек (див. інформацію на сайті Міністерства культури і туризму України: www.mincult.gov.ua).

Задля того, щоб проєкти цього року і наступних конкурсів були успішними, розробникам слід розуміти суть нововведень, що сприятиме розвитку інноваційного мислення.

Будь-які новації потребують витрат ресурсів (праці, часу, фінансів тощо). Процес впровадження нововведень також потребує витрат, головними з яких є інвестиції і час.

Період від зародження ідеї, створення, поширення нововведення і до його використання визначається як життєвий цикл інновації. З урахуванням послідовності проведення робіт життєвий цикл інновації розглядається як інноваційний процес. При цьому цей процес має свого генератора (творця, автора) та суб’єктів впливу, які, ймовірно, чинитимуть опір або можуть бути споживачами інновації.

В основі інновації завжди знаходиться інноваційна ідея, що являє собою нове знання з метою його практичного застосування й, безперечно, передбачає матеріалізацію нових ідей і знань у процесі бібліотечного обслуговування з метою задоволення інформаційних потреб користувачів. Неодмінними властивос-

тями інновації є наукова (бібліотекознавча), технічна (з використанням сучасних інформаційних технологій) новизна і виробнича доцільність.

Бібліотечні інновації повинні відзначатися новизною; спрямовуватися на задоволення читачьких потреб; приносити користь бібліотеці; бути прийнятними для широкого використання та запровадження.

Інноваційний процес у бібліотечному середовищі може бути **внутрішнім** (спрямованим на створення і використання нововведення всередині однієї бібліотеки або централізованої бібліотечної системи), **міжбібліотечним** (спрямованим на створення і використання нововведення серед бібліотек одного рівня або одного регіону) і **розширеним** (проявляється у появі нових генераторів нововведення, здатних розвивати ідею до досконалості та на її базі продукувати нові).

Важливе значення має оцінка можливого ефекту від реалізації інновацій. Ефект може бути економіч-

ним, фінансовим, соціальним, ресурсним, технологічним або проявлятися у нематеріальній сфері (імідж, новизна, корисність, надійність тощо).

Сподіваємося, що через декілька років у матеріалах традиційного моніторингу реалізації пріоритетних напрямів інноваційного розвитку України знайде відображення інформація про здійснені інноваційні заходи та досягнуті результати у галузі бібліотечної справи як такої, без якої неможливий розвиток не лише культури і духовності, а й економіки, фінансової сфери, промислового та сільськогосподарського виробництва.

Список використаної літератури

1. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики. – К., 2006. – С. 32.
2. Інноваційна діяльність – запорука технологічного оновлення виробництва // www.kmu.gov.ua/control/uk/publish. – 19.03.07.

ПОЧАТКИ КНИГОВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

У статті описано засади роботи видавництва дешевих книжок в “російській Україні”, заснованого Б. Грінченком і його однодумцем І. Череватенком, а також йдеться про тематику і автуру випущених видань

ПЕРШЕ видавництво видатного українського письменника і вченого, освітнього і громадського діяча Б. Грінченка було організовано в Чернігові коштом його однодумця Івана Череватенка – “широго українського патріота”, за характеристикою самого Грінченка. І. Череватенко всіляко підтримував його ідеї й саме йому довірив реалізацію задуму щодо створення видавництва дешевих книжок в “російській Україні”.

Біографія І. Череватенка зовсім коротка, адже прожив він лише 28 років. Народився 1893 р. у м. Рошоті Острозького повіту Воронезької губернії (нині – Чернігівська обл.). Родом із селян, він зміг отримати освіту в реальній школі. Розбагатівши, як згадував Б. Грінченко, «...не загордів, не покинув знатися з “простолюдом” і завсігди йшов пособляти йому в його громадських справах... Свідомий українець, він бажав, щоб український народ освічувався своєю мовою і клопотався, щоб були українські народні видання дитячих книжок, захожувався й сам писати по українськи, хотів завести премії за найкращі науково-популярні книжки українською мовою» [1].

За духовним заповітом І. Череватенка Б. Грінченку було передано 1 000 крб. на створення видавництва дешевих популярних книжок українською мовою. Останній, за власними спогадами, “згодився порядкувати всією справою доти, поки зможемо се робити, і з умовою, що, коли б видання припинились, то взяті за книжки гроші мають бути повернені на яке українське народо-просвітне діло” [1].

У своєму розпорядженні І. Че-

реватенко висунув обов’язкову умову: видання мають виходити винятково на добровільних засадах як зразок патріотичного служіння справі народної просвіти. Авторський гонорар складали 50 примірників виданої книжки (пізніше часом було і по 100), за малюнок – 20 примірників. Редагування й коректура так само не оплачувалися (ці функції було покладено на редактора Б. Грінченка та адміністратора – його дружину М. Грінченко). Гроші дозволялося витратити лише на друк, брошурування, цензурні оплати, частково – на пересилання, закупівлю матеріалу для пакування тощо [2].

Видавати книжки в умовах, що склалися в Україні, і зокрема в Чернігові наприкінці XIX ст., було дуже важкою справою. Насамперед, дуже дорого коштували папір і друк, по-друге, як зазначав Борис Дмитрович: “Чернігів стоїть собі в боці від торгового руху, а дві-три маленькі книгарні торгують переважно шкільними книжками. Через усе це рух видавничий був значно менший, ніж могло б бути при інших обставинах. Але все ж видавництво силкувалося пускати книжки якомога дешевше і через те брало на кожному виданні тільки найменший барिश – такий, щоб діло не меншало, з помалу зростало, і капітал коли не більшав, то принаймні не меншав” [1]. Природно, за таких умов “готова аркушева книжка стоїла значно дорожче (удвоє часом), ніж за скільки таку книжку Губанов або Ситін (московські народні видавці) міг продавати” [1, арк. 1, зв. 2]. Це підтверджується й цінами на книжки, й спеціальними рахунками за них, що зберігаються

Н. Зубкова